

Vijf jaar na Rana Plaza

Foto: Lieve Blancquaert

**CLEANE
KLEREN**

Nilufa Begum (35) overleefde de Rana Plaza-ramp, maar hoe ...: "Elke dag heb ik medicatie nodig. Ik kan niet slapen van de pijn. Soms denk ik dat ik mijn eigen been zou willen afzetten. Amputeren? Die operatie kan ik niet betalen. Na de ramp kreeg ik een compensatie van 3000 euro. Daarmee kwam ik amper 6 maanden toe."

Op 28 april – de internationale dag voor veilig en gezond werk – herdenken we ook de slachtoffers van arbeidsongevallen. Vijf jaar geleden – op 24 april 2013 – stortte in Dhaka, de hoofdstad van Bangladesh, het fabriekscomplex Rana Plaza in. Het was wereldnieuws: 1138 doden en meer dan 2000 gewonden was de trieste balans. In het fabriekscomplex waren vooral kledingbedrijven gevestigd die kleding maken voor de grote kledingmerken. Die werden in verlegenheid gebracht, want al snel werd duidelijk dat dit drama had kunnen worden voorkomen. Er werd een loopje genomen met de veiligheid en de rechten van werknemers. Journaliste Sarah Vandoorne en fotografe Lieve Blancquaert gingen vijf jaar na datum poolshoogte nemen. Hoe zit het met de veiligheid in de Bengalese fabrieken? Ze spraken met de directeur van het Veiligheidsakkoord dat werd gesloten na de ramp, met overlevenden en met vakbondsleiders. Een indringend verslag in woord en beeld ...

**CLEANE
KLEREN**

Dit dossier 'Vijf jaar na Rana Plaza' werd geschreven door Sarah Vandoorne. De foto's zijn van Lieve Blancquaert.

Vijf jaar na Rana Plaza

Kledingarbeidsters niet minder, maar net meer onder druk

In de Bengalese hoofdstad Dhaka stortte op 24 april 2013 een kledingfabriek in. De 1138 doden en ruim 2000 gewonden van Rana Plaza staan in het geheugen gegrift van elke bewuste consument. Maar wat is er in het land en in de sector veranderd, vijf jaar na datum? Te weinig, ondervonden we toen we in het kader van de campagne #cleankleren van Wereldsolidariteit en het ACV ter plaatse poolshoogte namen.

Sta jij er weleens bij stil waar jouw kleding vandaan komt? Na 24 april 2013 heb je er vast wel al over nagedacht. Op die fatale dag stortte Rana Plaza in, een fabriekscomplex waar op dat moment ruim 5000 kledingarbeidsters aan de slag waren om de goedkope T-shirts te stikken die verkocht worden in onze winkelstraten.

Rana Plaza is een ramp die voorkomen had moeten worden. De dag vóór de instorting werd het gebouw een paar uur ontruimd, omdat er barsten in de structuur kwamen. Als de elektriciteit uitviel, wat gebruikelijk is in Bangladesh, en de noodgeneratoren aansloegen, begon het gebouw te schudden. Toch negeerden de fabrieksbazen het dreigende gevaar. Ze dwongen de arbeidsters de dag na de sluiting om het werk te hervatten. Als ze niet zouden komen werken, zou hun loon worden ingehouden.

De fabrieksbazen zagen zich geruggensteund door een inspectierapport, dat niet lang daarvoor werd opgemaakt. In twee fabrieken van het complex waren inspecteurs langs geweest van *Business Social Compliance Initiative*. Dat initiatief nam de structurele veiligheid van het gebouw onder de loep. Maar dat deed het volgens nogal lakse standaarden, zo bleek later: het gebouw werd goedgekeurd, met alle gevolgen van dien.

Veilig

Nooit meer Rana Plaza, zo klonk het bij lokale en internationale vakbonden, ngo's en verschillende merken. Drie weken na de ramp werkten die instanties samen om het 'Accord on Fire and Building Safety in Bangladesh' of kortweg het Veiligheidsakkoord te lanceren. Het Akkoord staat in voor onafhankelijke en deskundige inspecties om de structurele veiligheid van gebouwen, de brandveiligheid en de gezondheid van werknemers te garanderen.

Het Akkoord legt merken bindende voorwaarden op, wat tot dan toe ongezien was in de sector. Ruim 200 Eu-

ropese merken tekenden daarvoor. Amerikaanse merken ondertekenden een Alliantie, dat minder scherpe voorwaarden stelde. Op vijf jaar tijd heeft de Alliantie 700 fabrieken en het Akkoord ruim 1800 fabrieken gecontroleerd, waar 2,5 miljoen mensen werken. Rob Wayss, directeur van het Akkoord, wil ons ontmoeten in Dhaka om meer uitleg te geven over de werking van het Akkoord. "Als fabrieken niet veilig blijken, kunnen we hun deuren sluiten tijdens de renovaties, zodat de arbeidsters niet in gevaar komen", vertelt hij. "In totaal hebben we 25.000 follow-up inspecties uitgevoerd en 100 fabrieken, die na herhaaldelijke waarschuwingen niet de juiste renovaties doorvoerden, geschorst."

De cijfers zijn indrukwekkend: het Akkoord heeft de veiligheid in de Bengalese fabrieken duidelijk verbeterd. Om die verbetering te verduurzamen, willen de vakbonden het Akkoord verlen-

Shilpi (nu 18, destijds 13) zat drie dagen vast onder het puin en verloor een arm. Ze had schroom om die geamputeerde arm te laten fotograferen.

Foto: Lieve Blancquaert

gen voor minstens drie jaar. Een groot aantal merken aarzde eerst om daarin mee te gaan, maar intussen hebben ruim 140 kledingbedrijven en -retailers hun handtekening opnieuw gezet. Het nieuwe Akkoord 2018 komt er dus. Dat is goed nieuws voor de arbeiders. Toch?

Onder druk

“Hoe kun je een fabriek veilig noemen als arbeid(st)ers geïntimideerd worden of met andere vormen van geweld te maken krijgen?” Die vraag stellen critici zich luidop. “Na Rana Plaza is er wel geïnvesteerd in gebouwen, maar te weinig in mensen. Arbeiders worden niet minder onder druk gezet sinds Rana Plaza, maar juist meer.” Dat zegt Jef Van Hecken van Wereldsolidariteit, die ooggetuige was van de ramp in 2013 en onlangs terugging.

Na de ramp was er even de politieke ruimte voor werknemers om een vakbond op te richten. Vijf jaar later is die ruimte er niet meer. Vakbondsmilitanten worden hard aangepakt in fabrieken. Daarom zijn slechts weinig arbeiders aangesloten bij een vakbond. Experts spreken van minder dan 1 procent. En wie niet aangesloten is, die kent zijn rechten niet.

Bovendien kost het voor fabrieksbazen heel wat om hun fabrieken te renoveren en te voldoen aan de standaarden van het Veiligheidsakkoord. Om die kost te kunnen dragen, wordt de productie verhoogd. Arbeiders moeten tot 60 procent meer kleding stikken dan vroeger. Om die productietargets te halen, moeten ze nog meer overuren kloppen, aan een loon waar ze amper van rondkomen.

Minimumloon

Een half jaar na de ramp is het minimumloon in Bangladesh gestegen van 30 naar 53 euro per maand. Een significante stijging, maar niet genoeg. Kledingarbeiders gingen eind 2016 de straat op om een loon van 160 euro te vragen. Die eis is niet onrealistisch, als je kijkt naar de levenskost in Bangladesh. *Asia Floor Wage Alliance*, een internationaal netwerk van vakbonden en ngo's, berekende dat minstens 290 euro nodig is om leefbaar te zijn.

Om daaraan tegemoet te komen, werd begin dit jaar een raad opgericht om de minimumlonen te herzien, op initiatief van de Bengalese overheid. De eis van de arbeiders blijft dezelfde: 160 euro. De kans is klein dat dat bedrag erdoor

komt. Volgens vakbondsleider Amirul Amin van de vakbond NGWF gaan de loonsonderhandelingen bijzonder traag, een bewuste strategie van de overheid om de lonen zo laag mogelijk te houden.

Met of zonder loonsverhoging, arbeiders zullen altijd moeite hebben om rond te komen. Sinds de ramp is het leven in Bangladesh enorm veel duurder geworden. Huren in de sloppenwijken rond de fabrieken kost per vierkante meter veel meer dan de huurprijs in de dure diplomatieke wijk van Dhaka. Veel basisproducten, zoals eten of transport, zijn 80 procent duurder dan vijf jaar geleden. Mochten de lonen stijgen, zit de schrik erin dat huur- en voedselprijzen daags nadien exponentieel mee stijgen.

Minimale vergoeding

Wie evenmin rondkomt, dat zijn de arbeiders die vijf jaar geleden zwaar gewond raakten. Het minimumbedrag om de slachtoffers te vergoeden, werd berekend op basis van 'claims' van slachtoffers en nabestaanden van overledenen. In totaal kwam het Rana Plaza Coördinatiecomité, dat opgericht werd na de ramp, uit op een bedrag van 30 miljoen dollar.

Verschillende grote kledingketens dokeerden, anderen ontweken hun verantwoordelijkheid en hielden de boot af. Pas als vakbonden en ngo's voldoende druk zetten, gaven ze toe. Uiteindelijk werd op 8 juni 2015 het beoogde bedrag volledig opgehaald. Dat wil zeggen dat het meer dan twee jaar heeft geduurd voor genoeg geld ingezameld was om de slachtoffers te compenseren. Voor velen gaat het om bedragen van niet meer dan 1000 euro, zelfs als ze levenslang arbeidsongeschikt zijn. Slachtoffers die veel medische kosten hebben door psychische of fysieke verwondingen die ze vijf jaar geleden opliepen, komen daar niet mee toe. Bijlange niet.

Vakbondsmilitanten worden hard aangepakt in fabrieken. Daarom zijn slechts weinig arbeiders aangesloten bij een vakbond.

Foto: Lieve Blancquaert

Foto: Lieve Blancquaert

Lieve Blancquaert wist de situatie van de kledingarbeidsters vijf jaar na Rana Plaza te vatten in aangrijpende beelden. De fotografe is nog steeds onder de indruk van haar bezoek aan Bangladesh. "Ik ben een vrouw van de wereld, heb al het een en ander meegemaakt, maar het hakt er toch in als je de penibele arbeidsomstandigheden en armoedige levensomstandigheden met je eigen ogen ziet. Er is nu wel meer veiligheid in de fabrieken, maar de lonen zijn amper omhoog gegaan en dus ook de levenskwaliteit niet. Mensen leven nog altijd in een 'huis' met een dak van golfplaten zonder sanitair. Fabrieken veilig maken is één ding, maar de lonen optrekken moet ook gebeuren."

"NA RANA PLAZA IS ER WEL GEÏNVESTEERD IN GEBOUWEN, MAAR TE WEINIG IN MENSEN. ARBEIDSTERS WORDEN NIET MINDER ONDER DRUK GEZET, MAAR JUIST MEER."

JEF VAN HECKEN,
WERELDSOLIDARITEIT

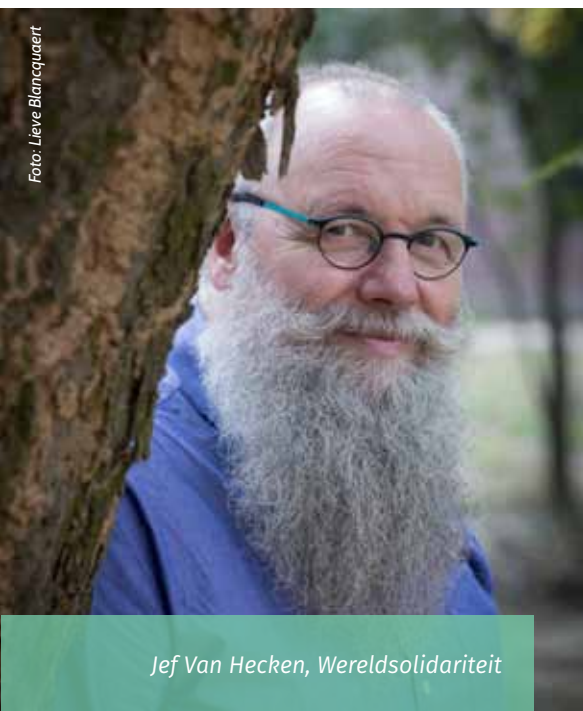

Foto: Lieve Blancquaert

Jef Van Hecken, Wereldsolidariteit

De Schone Kleren Campagne (SKC)* doet een oproep aan bedrijven en beleidsmakers rond het Akkoord 2018

- Belgische kledingbedrijven met productie in Bangladesh worden met aandrang gevraagd om hun verantwoordelijkheid te nemen en nieuwe rampen zoals die van Rana Plaza te voorkomen. In oktober en maart kregen de bewuste bedrijven al een brief en op 24 april publiceert SKC de lijst van bedrijven die het Akkoord 2018 hebben ondertekend en van de bedrijven die dat niet hebben gedaan.
- De Belgische regering wordt gevraagd een sterk politiek signaal te geven over het Akkoord 2018. Hoe? Door in een publiek statement de steun aan het Akkoord 2018 uit te drukken, het belang ervan te benadrukken en de Belgische kledingbedrijven actief aan te moedigen om het Akkoord zo snel mogelijk te ondertekenen en zelfs te overwegen om dit engagement verplicht te maken.

Op 24 april wordt in Gent en in Antwerpen een herdenking gehouden.

1138 schoenen zullen worden neergelegd om de even zoveel slachtoffers van Rana Plaza te herdenken.

* De Schone Kleren Campagne (SKC) is een coalitie van ngo's, vakbonden en consumentenorganisaties. Het ACV en Wereldsolidariteit zijn heel actief in dit netwerk.

**CLEANE
KLEREN**

Nulifar met een foto van haar kinderen. Ze kan hen niet naar school sturen en heeft schrik dat ze ook in de kledingsector zullen terechtkomen.

Foto: Lieve Blancquaert

Nulifar, overlevende Rana Plaza-ramp

“Mijn man heeft mij verlaten omdat ik te veel klaagde over de pijn.”

Je ziet er niks meer van. Een klein standbeeld, en verder: een lege vlakke, overwoekerd, met hier en daar wat afval. Dat blijft er over van de plek waar het Rana Plaza-fabriekscomplex ooit stond. Het is moedig van Nulifar (29), één van de slachtoffers van de instorting van het complex op 24 april 2013, dat ze hier met ons wil afspreken.

Nulifar: “Ik kom niet vaak naar de site van de ramp. Telkens ik hier sta, breekt mijn hart. Ik denk meteen terug aan alle vreselijke dingen die hier gebeurd zijn. Ik werkte vier maanden in de fabriek toen de ramp gebeurde. Het waren lange dagen, van 8 uur 's ochtends tot 22 uur 's avonds. Soms werkte ik de hele nacht door. Met al die overuren kon ik per maand 52 euro verdienen.”

Gedwongen

“De dag voor de ramp had ik opgemerkt dat er een scheur in het gebouw was. De fabrieksbazen stuurden ons naar huis om 10 uur 's ochtends, maar na de lunch riepen ze ons terug. De dag erna dachten we dat de fabriek gesloten zou worden. Maar dat bleek niet het geval te zijn. De productiemanager duwde me de fabriek binnen, tegen mijn wil in. Hij kreeg hiervoor hulp van een aantal politieagenten. Hij dreigde een volledig maandloon in te trekken als ik niet zou gaan werken die dag. Ik had geen andere keuze dan

mijn werk te hervatten. Ik was amper een uur aan het werk toen de ramp gebeurde. Plots zag ik dat iedereen begon te rennen. Ik viel van mijn stoel, kon niets meer zeggen. Het werd donker voor mijn ogen. Overal hoorde ik geroep. Mijn rug zat geklemd. In totaal zat ik 24 uur vast in die positie. Wie mij gered heeft, weet ik niet.”

Overleven

“Ik werd overgebracht naar het hospitaal. Een dag lang was ik bewusteloos. Toen ik uit mijn coma kwam, hoestte ik bloed op en voelde ik een brandende pijn aan mijn maag. De dokters vreesden dat mijn lever beschadigd was. Zij waren er zeker van dat ik het niet zou overleven. Toen mijn vader hoorde van de ramp, kreeg hij een hartaanval. Die overleefde hij niet. Mijn broers en zussen kwamen me bezoeken, ze hielpen me in het hospitaal. Beetje bij beetje kwam ik erdoor. Maar ik ben niet meer dezelfde. De pijn in mijn rug, schouder en hand gaat niet weg. Ik kan er niet van slapen. Liggen gaat moeilijk, zelfs

zitten doet pijn: mijn been trilt ervan. Ik heb ook veel last van hoofdpijn. Een dokter stelde een CT-scan voor, maar dat kan ik niet betalen. De pijn stopt niet. Mijn man kon daar niet mee om. Hij heeft mij verlaten omdat ik te veel klaagde over de pijn.”

Geen toekomst

“Als compensatie kreeg ik 100.000 taka, oftewel 1000 euro. Meer niet. Daarmee kan ik mijn medische kosten niet dragen. Ik kan geen arbeid meer verrichten. Sinds mijn man mij verlaten heeft, woon ik samen met mijn dochter (14) en mijn zoontje (10) in bij mijn zus. Zij werkt om ons allemaal te onderhouden. Dat zou toch niet mogen? Aan de toekomst durf ik niet te denken. Ik ben ziek. Ik kan niet werken, kan niets verdienen. Dus kan ik mijn kinderen niet naar school sturen. Wat als zij ook in de textielsector terechtkomen? Als ze dat werk doen, gaan ze er misschien aan dood. Niets wil ik. Ik wil zelfs geen compensatie meer. Het enige wat ik zou willen, is mijn leven van vijf jaar geleden terug. Telkens ik geld moet vragen, schaam ik mij diep. Mijn tranen drogen op. Ik heb al zelfmoord overwogen, maar ik durf het niet. ‘Ik ben niet de enige. Veel vrouwen leven verder zonder de minste compensatie. Op 24 april, tijdens de herdenking van de ramp, vragen journalisten naar onze ervaringen. Maar wat leveren onze antwoorden op? Vijf jaar later is er niks veranderd.”

“MIJN TRANEN DROGEN OP. IK HEB AL ZELFMOORD OVERWOGEN, MAAR IK DURF HET NIET.”

NULIFAR, OVERLEVENDE RANA PLAZA-RAMP

Vakbondsvrouw Kalpona Akter:

“Als consument kan je echt iets in gang zetten!”

Kalpona Akter werkte zich op van ontslagen kledingarbeidster naar mede-oprichtster en topvrouw bij vakorganisatie Bangladesh Centre for Worker Solidarity. ‘Ook jij als consument kunt het verschil maken’, zegt ze.

Hoe oud was je toen je in de kledingsector aan de slag ging?

Kalpona Akter: “Amper 12 jaar oud. Samen met mijn broertje van 10 stond ik in voor de broodwinning van een gezin van zeven. Ik werkte 400 uur per maand voor een loon van 5 euro. Wist ik veel wat mijn rechten waren, wat een minimumloon is, dat misbruik strafbaar is. Neerzitten tijdens mijn shift zat er niet in: als stoffenverknipster moest ik de hele dag blijven rechtstaan. Een minuutje rusten op een stoel betekende dat ik geslagen of geschopt zou worden. En ik vond dat normaal.”

Was jouw fabriek even onveilig als het Rana Plazacomplex?

Kalpona Akter: “De fabriek was zeker niet veilig. Er is eens een brand uitgebroken op de vijfde verdieping van het complex. Zelf werkten we op de derde verdieping, de productievloer. Onze manager zei dat de brand wel niet zou afzakken tot daar. Hij sloot ons op en gebod ons verder te werken. Twee uur lang jammerden we, tot uiteindelijk de deuren geopend werden. Met slechts één trappenhuis in het volledige gebouw, was het vechten om snel beneden te geraken. Velen geraakten gewond, gelukkig liet niemand het leven.”

Heeft de vakbond opgetreden na die brand?

Kalpona Akter: “In mijn fabriek was er geen vakbond actief. We kenden dat woord zelfs niet! Na twee jaar werken op de productievloer brak wel een staking uit. Het management kondigde aan

dat we nog minder zouden verdienen voor overuren, en we kregen nu al zo weinig. Daar konden ze niet mee wegkomen, vonden we. Ik deed mee, als enige vrouw samen met 92 mannen. De aankondiging kwam net voor het Suikerfeest en ik was van plan om met mijn extra geld nieuwe kleren te kopen voor mijn jongere broers en zussen. Ik was het aan hen verschuldigd om mee te staken. De fabriekseigenaars reageerden repressief op de staking. De maand nadien kregen we minder betaald. En de arbeiders die het voortouw hadden genomen, werden één voor één ontslagen. Een van mijn ontslagen collega's ging op zoek naar een organisatie die hem kon helpen. Hij kwam terecht bij een soort van solidariteitscentrum, zoals BCWS, waar trainingen georganiseerd werden over arbeidsrecht en vakbonden. Daar leerde hij dat hij zijn voormalige bazen voor de rechtbank kon dagen. Ik reageerde zo verbaasd dat hij me aanraade om dezelfde cursus te gaan volgen. Vier uur training heb ik gevolgd. Meer was er niet nodig om mijn hele leven te veranderen. Daags nadien begon ik mezelf en mijn collega's te verenigen.”

Die vakbond kwam er dus uiteindelijk toch?

Kalpona Akter: “Nee. Mijn aanvraag werd geweigerd en het management trad opnieuw hard op. Ik werd ontslagen, mijn naam kwam op de zwarte lijst terecht. Maar een andere vakbond heeft mij opgevestigd, ze zagen iets in mij en ik werd onderwijzer in arbeidsrecht. Daar ben ik nooit echt mee gestopt. Mij ont-

slaan was eigenlijk de slechtste beslissing die die fabriekseigenaar ooit genomen heeft. Mocht ik gebleven zijn, had ik maximaal 1500 mensen bijeen kunnen brengen in een vakbond. Nu verenig ik het hele land.”

Is er, vijf jaar na Rana Plaza, al meer vakbondsvrijheid in Bangladesh?

Kalpona Akter: “Net als op andere vlakken moet er op vlak van vakbondsvrijheid nog veel veranderen. In Bangladesh werken 4 miljoen mensen in de kledingindustrie. Nog geen tien procent van die 4 miljoen zijn gesyndiceerd. Ik denk dat het zelfs niet één procent is. Er zijn heel veel vakbonden actief, maar niet elke vakbond doet zijn werk even goed. Slechts een achttal vakbonden hebben de mogelijkheid om arbeiders echt te verenigen. Dat is niet veel.”

Hoe kunnen wij in het westen, als activisten en consumenten, ons steentje bijdragen?

Kalpona Akter: “Als je een T-shirt koopt dat *made in Bangladesh* is, stel dan vragen aan de kassa. Wie heeft dit kledingstuk gemaakt? Hoeveel kreeg die arbeidster daarvoor? Waar komt zij vandaan? Is de fabriek veiliger dan vijf jaar geleden? Hoe meer vragen er komen, hoe meer die zullen doorsijpelen naar de hoofdkantoren van de merken. En zo kun je als consument echt iets in gang zetten.”

“ALS JE EEN T-SHIRT KOOPT DAT MADE IN BANGLADESH IS, STEL DAN VRAGEN.”

VAKBONDsvrouw
KALPONA AKTER

Foto: Lieve Blancquaert

Kalpona Akter: "Mij ontslaan was eigenlijk de slechtste beslissing die die fabriekseigenaar ooit genomen heeft. Mocht ik gebleven zijn, had ik maximaal 1500 mensen bijeen kunnen brengen in een vakbond. Nu verenig ik het hele land."

De ngo Wereldsolidariteit werkt, in samenwerking met ACV, al jaren samen met de Bengalese vakbond NGWF en de gezondheidsorganisatie GK. Deze organisaties komen op voor een leefbaar loon, een veilige werkplek en zien toe op de gezondheid van kledingarbeidsters. Ondersteun hen.

Teken de petitie op www.cleankleren.be.

Steun de kledingarbeidsters in Bangladesh, met een gift aan Wereldsolidariteit op: BE 41-8900-1404-3510

